

РІДНА МОВА

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: WARSZAWA IV,
UL. STALOWA 25 m 10. TEL. 10 24-05.
КОНТО ЧЕКОВЕ П. К. О. № 27110.
— РУКОПИСИ ДЛЯ ДРУКУ МУ-
СЯТЬ БУТИ НАПИСАНІ НА МА-
ШИНІ (АБО НАЙВИРАЗЛИВІШЕ РУ-
КОЮ). — ЗМІНА АДРЕСИ 30 ГР.

ПРИСВЯЧЕНИЙ ВИВЧЕННЮ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ТА ЛІТЕРАТУРИ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР
Проф. д-р ІВАН ОГІВНКО

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ: НА РІК 6 ЗЛ.,
НА ПІВРОКУ 3 ЗЛ., НА ЧВЕРТЬ РОКУ
1.60 ЗЛ. ЗА ГРАНИЦЕЮ: В ЄВРОПІ
8 ЗЛ., ПОЗА ЄВРОПОЮ 2 ДОЛ. РІЧНО.
ДЛЯ ЧЕХІЇ, АВСТРІЇ Й МАДЯР ПЕРЕД-
ПЛАТА КРАЙОВА. — ЦІНА ПРИМІР-
НИКА 50 ГР., ЗА ГРАНИЦЕЮ 65 ГР.

РІК VI.

ЖОВКВА, ЧЕРВЕНЬ 1938 РОКУ

ЧИСЛО 6 (66).

Сприкметниковані дієприкметники в сучасній літера- турній мові.

Українська мова вдавнину була багата на різні дієприкметникові форми (див. „Рідна Мова“ 1934 р. ст. 11-14, 63-66), але з бігом часу сильно змінилася сама будова нашого речення, чому давні дієприкметникові форми стали нам зайві, і в більшості перейшли на звичайні прикметники. Вживання цих форм завдав великі труднощі багатьом нашим письменникам, а тому я покажу тут, як їх уживаємо в сучасній літературній мові.

Для прикладу беру ці форми з нової повісти Наталени Королевої: „Предок“ (Львів, 1937, 143 ст., Бібліотека „Дзвонів“ ч. 22). Як видно, Н. Королева багато працює над вивченням доброї літературної мови, і в „Предку“ її мова, в порівнянні з попередніми творами, сильно зросла. На жаль тільки, сам зміст нової повісти — не будівний для української нації.

1. Колись у нашій мові було багато діяльних дієприкметників на *-щий*, але вони втратили в нас свою дієслівну функцію й перейшли в прикметники (сприкетниковувалися). У Королевої знаходимо в „Предку“: Він на обидва видющий 114. Завидющий вовки 51. Невмируща й невсипуща дівця 128. Цілющий сон 108.

2. Давні дієприкметники на *-щий* давно змінилися були в нас на *-чий*, і так

само давно вже позникали з нашої мови, бо перейшли на прикметники на *-чий*. У Н. Королевої часті ці форми на *-чий*, звичайно як прикметники-епітети, а не як дієприкметники. Правда, часом у цих формах на *-чий* у Королевої ще відчувається деяка дієприкметниковість, а цього таки треба уникати. Напр.: Коло палаючих восковиць 5, Палаюча головня 11, Палаючим патиком 11, Ніколи не гаснучий вогник 7, Небезпека видючої (І треба: видіймої) смерти 25, Холонучий пісок 50, Блискучі очі 53, Дарув вгасаючий день 63 і т. ін. Звичайно, в Королевої всі ці форми — тільки прикметники, вжиті як епітети. Але дієприкметників на *-чий* з виразною дієслівною силою слід оминати, бо їх наша мова не знає, напр. таких: Дав слово вмираючому Херонімові 61 (= Дав слово Херонімові, що вмирав). Минали дні, тікаючі й неволіми 74. В проміннях заходячого сонця 107, Шматками тліючої порохні 108 і т. ін.

3. Але мова своїх діяльних форм не губить зовсім безслідно, — вона передає їх іншим формам. Те саме трапилось у нашій мові з дієприкметниками на *-чий*: функція цієї форми перейшла в нас на прикметники на *-ливий*, *-льний*, *-ний*, *-кий*.

а. Прикметники на *-ливий* заховали в нас сильне дієслівне зафарбування,

а тому легко замінюють старі форми на *-чий*: Образ задумливого дому 84, Задумливим поглядом 49, Промовила задумливо 17, Зневажливими словами 66, Вона була сяйлива 68, Стерегливий родовий знак 94, Мінлива хмарка 103, Зарева спраглий віл 106, Довірлива усмішка 124, Втрутилась співчутливо пані 126, Квилить пронизливо 130.

б. Від дієслів на *-ати* в нашій мові досить легко творяться прикметники на *-альний* (замість форм на *-чий*), напр. у Королевої: Лікувальне коріння 109, Шматочки недотикальні навіки 103, Столик з писальним приладдям 12, Писальне приладдя 69, Притягальний самоцвіт 57.

в. Прикметники на *-ний* по корені на приголосну так само легко замінюють старі форми на *-чий* (і *-мий*): Допоміжна варта 45, Острів невидний 46, Хоралом невловних звуків 105, Неперехідні пуші 109, Непоборною фортецею стоїть свята гора 17, Гусне в серці нестерпний жаль 4, Нестерпно боліли ноги 49, Переплетену нетемнівними перлинами щастя 92, Питну воду брали 45, Набрали питної води 48 (пор. чеське: *pitná voda*), Підпис зроблений розбірно 94, Шелестіли тужно 110. Форми на *-ний* (з приголосною перед ним) часом замінюють і старі форми на *-мий*.

г. Форми на *-кий* теж заступають форму на *-чий*, почасти інші: п'янке вино, воружкій, витке волосся, шелестка стерня. Гарного приклада подає Рос.-Укр. Сл. ВУАН I. 192: Держкій човен. — хоч би ми й усі посідали, то здержить У Королевої: Рвучкій вітер 5, Рвучкій Василь 109, Рвучким рухом 130.

4. Діяльні дієприкметники минулого часу закінчувались удавнину на *-вший*, *-ший*. Ця форма давно вже зовсім зникла в нашій мові, передавши свої функції прикметникам на *-лий*. Цих форм у нашій мові надзвичайно багато, бо вони павівні в нас. Напр.: У Н. Королевої: Зблідлим голосом 30, Набридли правди 1, Ховаючи голову за звислою скелею 5, З-під навислих брів, 79, Жують обвислими губами 103, Згаслий голос 29, Зголоднілі вовки 51, Нагорілий

гніт 47, Гне здеревіле стебло 106, Вона скам'яніла 110, Розквітлу троянду 80, Символ воскреслої душі 64, Усміх воскреслої Беати 124, Рве завмерлі листочки 106, Молитва за померлого ко роля 7. Плакало тіло померлого 24, Померлі брати відпочивали 61, Скоро минулої хвилини 37, Залиті примерклим світлом 8, Запалими очима 16, Запали очі 127, Вогники запалих очей 137, В чорну щілину, зарослу мохом 40, Стиснув зрослі брови 54, Лінія зрослих брів 2, На незарослу вовною долоню 83, Писав ослаблою рукою 19, Висохлий король 35, Висохле морське дно 123, Довкола висохлої постаті 58, Висохлим потоком річища 51, Від крові неосохлий меч 114, Кинув плаща на непросохлу лавочку 141, Спитав пересохлими устами 73, Приєднавшись до відсталих їдців 64, Книга доспілих думок 63, Не помічав остовпілих вірників 23, Вітер, насяклий димом 106, Потемнілий від часу образ 21, Тіні в потемнілій ночі 50, Сидить, немов стерплий 98, Стерпле серце 129, Він витягся нерухомий і втихлий 43, Протяглий спів 71, Подих від прохололого джерела 68, В розцвілому саді 140 і т. ін.

5. Дієприкметники минулого часу пасивні (перевмні) на *-мий* давно позникали в нашій мові й стали прикметниками, напр. у Королевої: Ледве влови-ме слово 15, Минали дні невловимі 74, Була нерушима думка 15, Він витягся нерухомий 43, Зачепив незримі струни 49. Але вживати форм на *-мий*, як чистих дієприкметників, не можна, бо вони чужі нашій мові, напр. у Королевої: Сморід викликав незносиму (ліпше: незносну, нестерпну) огіду 13, Нездійснимі (ліпше: нездійсненні) надії 96, Димом незчислимих (треба: незчисленних) кадил 105.

Дуже часто старі форми на *-мий* можна передати формами прикметників на *-ний*.

6. Тільки пасивні дієприкметники минулого часу на *-ний* та на *-тий* позостались незмінні в нашій мові. Їх дуже багато: Таємницею сповитий 57, Шлях незбагнутий 88, Лист з розломаною печаткою 93.

Часом бувають діеприкетники на *-ний* і від дієслів на *-ся*, напр.: Вона була усміхнена 68, Лице стало розрадуване 74, Адам не був розрадуваний 124.

Оце система сприкетникованих діеприкетників у нашій мові. Подав я їх тут тільки за одним твором Н. Королевої, бо вона, як бачу, дуже дбайливо попильнувала про них. Уміння вживати діеприкетники в сучасній їх літератур-

ній формі — це добра ознака культури мови письменника. Дуже добре вживав й любить ці форми Ю. Косач у „Чарівній Україні“. Сприкетниковані діеприкетники часті тепер у багатьох наших письменників, — бо вони люблять уживати їх за епітети. Але багато в нас є й таких письменників, що цих форм іще відповідно не опанували, — їх я головно й мав на увазі, пишучи цю статтю.
Іван Огієнко.

Ідея й форма літературного твору.

(Докінчення).

Говорити патетично про те, що на місці „спорохнявілих форм“ повстає реальний зміст (як же ж він може „повстати“, коли форми валяться?), нема потреби. Взагалі д. Решетука попав у гробовий настрій: все в нього поховане, мертво, спорохнявіле, безкровне і т. ін. Тим часом так але не є. Ідеї живуть і шукають все нового оформлення. Це змагання бачимо від часу, коли взагалі появився перший мистецький твір на світі. Якби форма не була суттєва, якби вона не була жива, вона не розвивалася б і не змінялася протягом стільки віків. Тим часом маємо безліч старих, давніх ідей, проблем, що тривожать людство від непам'ятних часів, і все стають наново свіжі, власне завдяки новому оформленню. Кожний мистець слова старається ще раз і ще раз схопити ці ідеї в усій їхній величі. Це змагання бачимо й у минулому, бачимо його й на наших очах. Що більше, кожний мистець підшукує й творить нові форми, щоб тільки якнайкраще висловити свої ідеї й проблеми. Одні й ті самі проблеми виринатимуть іще не раз у все новій і новій формі. Це й є змагання мистецтва, — знайти для вислову ідей якнайкращу форму. І погоня за цією формою відбувається в безконечність. Ідею дає поетові оточення, він знаходить її готову, витворену, накинену людством, суспільністю, нацією, класом і т. д., і т. д. Поет шукає тільки форми, способу підходу, схоплення, вирізблення цієї ідеї, щоб вона вийшла всебічно освітлена й могла вийти в царину мистецтва. Форми мист-

цеві ніхто дати ані накинути не може, — вона в цілості мусить бути витвором власного, найглибшого „Я“ мистця. Ідей і проблем безліч, треба їх тільки брати, замкнути в поетичний образ і подати. Але чи кожний може це зробити? Не можна себе потішати, що коли є ідея, то вона вже певно знайде собі відповідну форму: наші визвольні змагання — це важлива проблема, що може достачити тему до неодного мистецького твору, але чи ж всі її дотеперішні оформлення не заслужили на назву макулатури?

Це висовування ідей у будьякій формі (форма без ідеї, як уже сказано, не існує й існувати не може) веде до помилкового оцінювання літературних творів і до „збагачування“ літератури такими творами, що на це зовсім не заслугоують. Час уже найвищий, щоб наша література перестала бути тільки „учителькою“ народу, носієм і пропагатором кличів національних, релігійних, суспільних і т. ін. „Віддай цесареві, що цесареве, а Богові, що Боже“; політично нехай освідомлює партія, релігійно — церква. Багато краще зробить це газетна стаття, проповідь, віче, мітинг, популярна брошура, виклад, але не літературний твір. Колісь, як до літератури зачислявали все, що тільки було писане чи друковане, — це мало місце, тепер — ні. Нам вільно оцінити твір з боку національного, релігійного чи іншого, нам вільно навіть у всіх творах своєї, чужої, чи все-світньої літератури шукати тієї чи тієї ідеї, але признаймося до того, що ми

дивимося на нього не як на мистецький твір, але що ми підійшли до нього з національного, релігійного чи соціального боку й так його оцінили. Тоді буде все в порядку. Лікар може оцінити твір, шукаючи в ньому відповіді, чи дієві особи живуть по припису гігієни, й може переконатися, що їх життя - це заперечення цих засад. З його погляду твір безвартісний. Але чи ж він через те став мистецько безвартісний? Коли ідея твору національна, чи яканебудь інша, мусимо це ствердити, але, ради Бога, не берім цього за підставу оцінки мистецькості чи немистецькості твору! Літературний твір мав свою окремішність. Література не мав тих самих завдань, що суспільна, чи політична діяльність. Вартість твору не залежить від партійної приналежності автора, ані від соціально-політичних гасел чи ідей, висловлених у творі. Маємо всяку критику: націоналістичну, марксистську, релігійну, радикальну і т. д., і т. д. у безконечність, не маємо тільки однієї... літературно-мистецької. Кожний шукає в творі своїх „ідей“, кожний ставить за *conditio sine qua non*, щоб літературний твір містив його світогляд, бо йнакше він нічого не варт! Ніхто не хоче розуміти, що література до цього не покликана. Літературний твір самостійний, йому належить самостійне трактування, його не можна й не вільно ставити нарівні з якимись популярними брошурами. Раз визнається самостійність і окремішність мистецтва й раз признається, що твори літератури належать до цього мистецтва, то їх треба й оцінювати з мистецького боку. Не можемо бути зарозумілі й наївні та вірити, що наш світогляд найкращий, бо наші противники на цій самій підставі можуть вірити, що їх світогляд теж найкращий. Отже, як можна на цій підставі оцінити твір? З того факту, що автор твору вложив у нього таку чи іншу ідею, ще не виходить, чи він мистець чи партач. Тому то наша критика така мізерна, й панує в ній така безшабашна розбіжність, бо хоче, щоб літературний твір ішов по лінії поглядів кожного поодинокого критика. Трудно ви-

магати, щоб література складалася тільки з творів одного світогляду. А якби навіть так було, то хто розв'яже Гордієвого вузла й вирішить, який саме мав це бути світогляд? А в чому лежить вселюдська вартість архітворів? Адже людство складається з безлічі проблем, світоглядів, питань, квестій, поглядів, заінтересувань, змагань, що взаємно себе виключають, і жоден архітвір не в силі відповісти й задовольнити усіх цих світоглядів нараз, не в силі піти рівночасно по лінії кожного з них. Мусить з одним покриватися, з другим іти врозріз. А все таки загальнолюдську вартість мав. В чому секрет?

Усі тенівські теорії, соціологічні та марксоленінські школи в досліджах над літературою, що вірять, наче б то літературний твір був вислід обставин, раси, середовища, моменту і т. п., не вияснюють його. Вони тільки вказують на його генезу, на те, як він родився, але не вказують на те, що в ньому є, що він в собі криє. Тим часом слід вийти від твору, як самостійного буття, від його проблем, від того, що він у собі криє, дійти до індивідуальності поета, й аж цією дорогою дійти до тих елементів, що їх Тен чи Маркс ставлять на першому плані. Бо щоб було не знати скільки моментів, рас, середовищ, коли не буде індивідуальності поета, мистецький твір не заіснує. Ці теорії прослідують твір однобічно й з'ясували тільки родовід ідеї як такої, прослідують сили, що зродили її, але не дали відповіді, як вона виглядає в індивідуальному скопленні й зрозумінні поета, не дали відповіді, якими шляхами дійшли ці ідеї до мистецтва, який процес вони перейшли, щоб стати літературним твором, не дали відповіді щодо форми та мистецьких засобів, завдяки яким ця ідея ожила й заслужила на назву літературного твору. Ці теорії не вияснюють якраз того, що в мистецтві найважніше. Бо що ж зробити б тоді з лірикою? Справді можна сказати, що й вона — вплив обставин і середовища, що серед нього живе поет. Але ж вона ніколи не є безпосередній їх вплив. Вона впливає тільки дуже посередньо з обста-

вин, що глибоко запали в несвідому частину психіки поета. Фройд назвав би їх комплексами, що з них навіть сам поет не здав собі ясно справи. Ця критика звертає увагу тільки на те, що поза автором, а не числиться з готовою індивідуальністю, що в синтеза всіх цих діючих сил і що в безпосередня причина повстання літературного твору. Критика мусить вийти від твору, дійти до індивідуальности поета, а вже звідси до середовища й усіх тих сил, що склалися на індивідуальність творця й викликали літературний твір. Вихідною точкою мусить бути готовий твір, бо доки його нема, не можемо зустрінутися з індивідуальністю творця, ані не можемо говорити про вплив середовища.

Твердити, що „коли чуємо якесь слово, то поки оцінимо його вартість, хочемо знати, з яких уст воно вийшло“, трохи ризиковно. Не все великі мистці, що з-під їх пера виходять гарні ідеї, в „щирі й характерні“. Дуже часто національних геніїв оточують оморфом святости, щоб не тратили в очах загалу. Адже Шатобріян написав свій найкращий твір про християнство тільки тому, що довідався від видавців, що атеїстичні твори не попличуються! Зрештою прошу прочитати про це питання книжку Бой-Желенського: „Bronzownicy i bronzownictwo“. Можна бути людиною слабосилою й написати геройську поему, можна бути людиною нікчемною — й великим артистом. Чи всі великі мистці мали кришталевий характер? В багатьох випадках може якраз навпаки. Факт, що люди сумнівної моральної вартости можуть бути мистцями й вкладати в свої твори гарні ідеї, має своє психологічне вяснення. Фройд і його психоаналітична школа твердять, що кожна людина шукає в мріях заспокоєння своїх нездійснених у реальному житті бажань, змагань, браків і недостач, головню таких, що понижують і роблять її меншевартою. Щоб надолужити собі ці браки, людина віддається мріям наяві, в яких усі свої бажання може по своїй волі заспокоїти. Задоволення при цьому таке саме, якби було в випадку дійсного заспокоєння цих недостач і бажань. Оче-

видно, мрії одних — менше інтенсивні, других більше, одні обмежуються тільки до мрій, другі вмють зафіксувати їх у поетичний твір. Отож поет, що сам алкоголік і відчував це, як прикрість, а не в силі їй протиставитися в реальному житті, пише твір, просякнений ідеєю прогібіції (пор. Сінклер: „Мокра парада“).

Помиляється д. Решетука, коли твердить, що Шевченко перестав би бути мистцем, коли б став співати про „Парашу“. Про що б не співав Шевченко, — чи про „Ганну“, чи про „Парашу“, як співав би по-мистецьки, був би мистцем. Ми могли б осудити його творчість з іншого боку, ми могли б визнати його вплив шкідливим із національного погляду, але ніколи з мистецького. Ми могли б не любити з патріотизму його творів, могли б назвати його національним зрадником, але тут входили б у гру моменти національно-політичні, але не мистецькі. Адже багато наших земляків працювали для чужої літератури (Гоголь, Короленко), але вони все таки мистці. І чи Шевченко тільки тому мистець, що „оспівував таки нашу Ганну-наймичку“? Чи як оспівав Івана Гуса — перестав уже бути мистцем? Взагалі д. Решетука твердить, що той твір вартісний, який торкається наших ідеалів. Такий твір може бути нам дорогий, бо тут входить у гру чуттєвий момент, але не все це мусить бути справжній мистецький твір. Думаю, що нашим письменникам слід вийти поза рідний загумінок. Вкінці нехай це буде наша „верба“ й „дівчина“, але нехай буде так опрацьована, щоб набрала ціх уселюдських, — щоб заінтересувала не самих нас, але знайшла відгомін у світовій літературі. Підійдімо до нашого села так, як це робить Гамсун, Остензо, Реймонт, а побачимо, що не лише ми захопилися нашою „вербою“. Чи ж поза описом зверхнього життя більш нічого нема в житті нашого села? Чи ж наш селянин не має душі, ідей, проблем, змагань, чи ж під зверхніми декоративними акцесоріями не криється щось глибше, не криється душа цього селянина з безліччю нюансів? Адже Самчук, Журба вже хоч

би до деякої міри показали, що так не є.

Коли йде про змагання усталити естетичні права, то треба признати, що таке змагання є: інша була естетика псевдокласична, інша романтична (метафізична), інша сьгоднішня (психологічна, що старається усталити ті психологічні права, що на них родяться наші естетичні почування). Зводити естетичні почування до одного знаменника нема потреби. Переводити порівняння між естетичними почуваннями людини первісної, селянина, дрібноміщанина й людини справді культурної та інтелігентної — це річ не літературної критики, чи теорії літератури, а річ естетики й її теоретиків. Все таки, коли візьмемо естетичні почування людини первісної, то для всіх первісних людей вони будуть у засаді однакові, так само, як у селянина чи в інтелігента. Порівнювати естетичні почування первісної людини й людини справді культурної, це порівнювати дві різні й нерівні величини. Різниця в психіці й інтелекті культурної й первісної людини такі великі, що їх зовсім не можна ставити на одній площині.

Не можемо заперечити, що поза нашим суб'єктивним смаком існує якась вища вартість. Пересічна навіть інтелігентна людина волить слухати в музиці народні, легкі мелодії, ніж твори великих мистців тонів у виконанні симфонічних оркестр. Це діється з браку відповідної музичної освіти, що дала б нам ключа до зрозуміння цих симфоній. Але це не доказ, що твори Баха, чи Вагнера не мистецькі. Профан, що любить в криміналістичній, сенсаційній чи бруковій лектурі, зовсім не зворушується тим, що якісь архітвори, що їх вартість визнали знавці літератури, перетривали цілі століття. Брак смаку

в цього профана не відбирає цим архітворам їх мистецької вартости. Тому не буде ніколи спільних основ, чи критеріїв оцінки для загалу читачів і для одиниць, що ціле своє життя присвятили дослідям над літер. творами. І цим пояснюється, що пересічний читач так радо звертається за порадою до критиків і знавців літератури. Твір, прийнятий прихильно критикою, що відкрив його вартість і дасть читачам ключа й вказівки до його зрозуміння й відчуття, буде мати повождення в публіки. І коли я писав, що правдиво мистецький твір мусять усі визнати за вартісний, то я не мав на думці всіх людей від первісних до інтелігентів, але я мав на думці всіх тих, що займаються літературою, отже в першу міру критиків, бо ціла моя стаття відносилася до критиків.

Приклад з „глечиком кислого молока“ й естетичними почуваннями, що їх викликавав у хорого-сухитника, мало переконливий. Найбільший сучасний теоретик естетики Бенедетто Кроче твердить, що під естетичну оцінку можуть підпадати тільки мистецькі твори, — а мистецтво, на його думку, це вислів. Все, що не є індивідуальний вислів почувань, вражінь і т. ін., не є мистецтво. Тому домагається відмежування мистецтва від усяких інших проявів діяльності, що мають на меті користь, знання, приємність. Так само твердить, що навіть явища природи, що роблять на нас враження краси, не можуть стати за предмет естетичної оцінки, бо вони не вислів. Якщо ми навіть знаходимо в них красу, то це плід нашої індивідуальної уяви; і тільки тоді, коли ці враження приберуть форму мистецького образу, вони можуть підпасти під естетичну оцінку.

Судова Вишня.

М-р В. Барагура.

Складня української мови.

I. Словосполучення.

3. Головні типи згоди.

4. Приросток по- в дієслові-присудку.

6. Крім згоди в числі, роді й відмінку, українська мова часто знає ще цікаву зго-

ду присудка зо своїм підметом чи об'єктом іще й дієсловним приростком. Справа в тому, що українська мова знає дієсловні приростки прості й складені, й уживає їх у певних окреслених випадках.

Українська мова кохається в складених дієслівних приростках *пови-*, *повід-*, *поза-*, *пона-*, *понад-*, *попере-* й т. ін. й легко вживав їх у часі минулому та будучому (ніколи в теперішньому). Цим занадто частим та легким вживанням складеного дієслівного приростка українська мова помітно вирізняється серед інших слов'янських мов, що цього явища в такому великому числі не знають.

Коли підмет у множині, а його дієслово-присудок визначає закінчену дію (час минулий або давноминулий), або дію, що конче відбудеться, а особливо коли й об'єкт у множині, тоді дієслово-присудок конче приймає приростка *по-*. Напр.:

<i>Він:</i>	<i>Вони:</i>
заснув	позасинали
сів	посідали
вибіг	повибігали
навів	понаводили
зубожів	повбожіли
перекинув	поперекидали
угадав	повгадували
закинув	позакидали
видурив	повидурювали
забагатів	побагатіли
вижав	повижинали
виріс	повиростали

Ось трохи на це прикладів. Чуб. II: Вони повпивались 362, Уже старі повмирили 429; V: Ми повиростали 857, Воли та корови — все повиздихає 867. М. Вовч. I. 112: Повибігали якісь панночки. Її „Посм. опов.“: Синиці, шпаки поназлітуються 10. Мирн.: Хіба р. в. 25: Голови шовковими хустками повив'язують. Ном. ч. 7894: Всі собаки повиздихали. Стор. II. 124: Повитикались ті скелі. Греб. 387: Пташки поодлітали. Г. Барв. 190: Вікна в землю повгрували. Кв.: Дівчата повбіраються.

В „Кобзарі“ Т. Шевченка це звичайна річ: Вони з холери повмирили 423, Старі зараня повмирили 463 (але: Пан умер 394). Повсихали три явори 299. Повсихали сади зелені, погнили біленькі хати, поваялись, стави бур'яном поросли, неначе люди подуріли 396. Раби посходяться до купи 527. Паничі на третє літо поз'їжджались 358. Дівчата аж

понедали за ними 372. Самі потруїлись тим зіллям поганим 399.

Те саме явище відбувається й при дієприкметнику минулого часу на *-тий* або на *-ний*: Він узутий, але: Вони повзувані, Яйце зварене — яйця поварені. М. Вовч. I. 112: Стежки вже жовтим піском повисипувані. Ном. ч. 1183: Пані повзувані. Ів. Лев. Пов. 145: Були повироблювані клумби для квіток. Рудч. Казки II. 173: Стоять мажі, шкурами повкутувані. Свидн. Любор. 311: Всі двері повідмикані були.

Коли об'єкт у множині, а присудок-дієслово визначає закінчену многокrotnу дію, а до того й підмет у множині, тоді цей присудок так само конче приймає приростка *по-*. Напр.:

<i>Його, одного:</i>	<i>Їх, багатьох:</i>
убив	повбивав
збештав	побештав
збудив	побудив
звалив	повалив
збентежив	побентежив
одягти	повдягати
виберу	повибираю
роздзаявив	пороздзаявляю
вибудував	повибудовували
вивести	повиводити
вивіз	повивозив
замів	позамітав
надів	понадівав
нагодував	понагодовував
перевернув	поперевертав

Ось на це приклади. Котл. „Енеїда“ IV. 34: Полковників понаставляли. Чуб. II. 130: Бродяг понапускав; III: Повидиривала всіх 105, Повидираєш очі 157; V: Назад руки їм позав'язували 995, Вони сірі воли повпрягали 1051. Рудченко: Казки: Той кінь їх повбивав I. 156, Пиріжечки повибираю з печі II. 6, Повидовбував йому очі 28, Ви мені очі повивозите 103, Можна всі бочки повивозити 151, Пан звелів, щоб повигонили кури 155. Шевч.: Бодай кати їх постинали 367. Ів. Лев. Пов. 6: Чимало дочок повидавав уже заміж. Драг. 337: Поодрубувала голови. ЗОЮР I. 103: Наші татар повбивали й повернули додому. Сл. Ак. Н. I. 74: Побравши вони коси, та й пішли косити.

Коли декільки осіб роблять одну річ, то такого *по-* не вживаємо: Він зробив хату — Вони зробили хату, але: Вони поробили хати.

Коли якась дія чиниться в багатьох місцях, тоді конче присудок має таке *по-*:

<i>В одному місці:</i>	<i>В багатьох:</i>
Виступила вода	повиступала
прорвалась	попроривалась
вигнило	повигнивало
навалило	понавалювало
намело	понамітало
нанесли	понаношували

Напр. у Шевченка: На ногах і на руках повиступала од стужі кров 277, Козацькая кров позасихала 338.

Так само вживаємо *по-*, коли щось робиться багато раз: Понаводив хлопців, Повисьорбували все. Рудч. Казки II. 16: Понаносив намиста. Шевч.: Як би тобі довелось в нас попанувати 449, А я косу розплітаю, з дружиною походжаю 176, То виринав, то потопавав 1.

Коли щось робиться багато раз, аж до пересищення, до обридження, тоді присудок приймає в нашій мові приростка *попо-*. Це дуже помітна ознака української мови, бо цього *попо-* не знають інші мови. Вживається цього *попо-* надзвичайно часто й легко, особливо в живій народній мові. Напр. Котл. „Енеїда“ II. 25: Уже і так пополякали. В „Кобзарі“ Т. Шевченка: Попоміряв і я колись, щоб його не мірять 22, Я їх чимало попоїв 196, Ось я тебе попомуштрую 440, Зимою в Київ одвезли і там у школу оддали, і там чимало поповчили 474. Твори М. Вовчка I: Провела його, попоплакала 20. Попоплакала там 22, Попомучилась вона 45; її ж „Посмертні оповідання“ 1910 р.: Потім, попоплакавши обоє, узяла мене за руку 7. Г. Барв.: Попосмутував я на чужині 407, Що я попотужила, що я попонудила, що я пополамала рук 433, А то б я попостояла 498. Рудч. Казки II: 161: Ті його попобили. М. Рильський: Пан Тадеуш: Попоїсти дати 302.

Старослов'янська мова звичайно не нотує цього явища. Напр. в Апокаліпсисі Івана читаємо: И старцы падоша 5. 23 (і старші попадали), Царіє скры-

шася 6. 15 (царі поховались), Падите на ны и покрыйте ны 6. 16 (падайте на нас і позакривайте нас), И падоша на лица 7. 11 (і попадали на обличчя) і т. ін. Або ось приклади з Псалтиря, тепер перекладаємо: Вони пороздзявляли (ц. сл.: отверзоша) на мене пащі свої 22. 14. Та попадали (ц. сл. падоша) ті, що чинять вони беззаконня 35.13. Форми на *пови-*, *поза-*, *пона-*, *попере-* дуже рідкі в давній мові.

Але все таки ці форми прориваються в давніх пам'ятках, хоч і не часто. Остром. Єв. 1056 р. Мт. 21. 35: Ового же оубишя, а друогаго камениймь побишя. Збірник 1073 р.: Правдьно бо есть и повеселитися и поалкати 196, Члвкть погубляеть своя поути 165.

Але в пам'ятках, де жива мова пробивається сильніше, там форми з *по-*, а навіть із *попо-* не рідкі. Напр. Слово о полку Іг. XII в.: Свати попоиша, а сами полегоша за землю Рускую. Слово Дан. Зат.: Злая жена всю жизнь мужа своего погубляеть. Іпат. Літ. 6657 р.: Стражье же Изяслави, то видивше, пополошишася. Лавр. Л. 6647 р.: Дошедше Горины, пополошившеся, бѣжаша. Пересопницька Євангелія 1556 р.: На пути попрауцья 69.

Крехівський Апостол десь 1560-х років знає форми з *по-* вже часто: Поблудили у вѣри 506. Як би их позабивати (ц. сл.: оубити) 26. Поздыхала третья часть 617. Много людей померло 618. Помордовали людей 620. Поприсегаю вас 494. Попродавали 21. Во што ж ся есте похрестили 101.

Ось іще приклади з „Скарбниці потрібної“ 1676 р. нашого письменника Іоанікія Галятовського: Володїмерь церкви побудоваль 1 (але: Святослав будоваль церкви 15, інше значення), Іншіи познаходили великіи табліцы б (але з іншим значенням: Штуки великіи знаходят б).

Правильне вживання складеного приростка на *по-* належить до тих явищ, що набуваються в нашій мові природно. Власне це *по-* в теперішній час сильно затирається в літературній мові, бо покоління молодих наших письменників мало слідкує взагалі за своєю мовою. Але,

як виразну нашу ознаку, таке по- треба залюбки культивувати, як то робили старші наші письменники, взоруючись на живій народній мові.

5. Присудок у множині при підметі в однині.

7. Коли за підмета править займенник: дехто, кожен, кожне зо збірним значенням, то присудок може бути й у множині. Напр. Підмогильний: Місто: Через годину дехто достали свої харчі назад 127. Л. Українка, т. III: Розлучились тут найстарші, кожний різно подалися 129. Плакали дехто, Мордовців: Мал. літ. сб. 1859 р. ст. 51. Це дуже стара форма, відома давньоєврейській мові; пор. Кн. Буття 44. 11: І розв'язали кожен мішка свого.

8. Коли замість множинної назви народів: турки, німці, татари й т. ін. вжито однинної: турок, німець, татарин, то тоді присудка ставимо також ув однині; це саме робимо й при інших деяких словах. Ця форма надзвичайно стара, бо вона часта вже в давньоєврейській мові в її найдавніших пам'ятках; напр. у „Книзі Буття“ (Berešit) читаємо: „Потомству твоєму Я дам Кенеянина, і Кенізеянина, і Кадмонейянина“ 15.19. У мешканців цього краю, у Кенаанина й Перизеянина 34. 30. Або в Псалмі 76. 2: Бог знаний у Юди, Його ймення велике в Ізраїлі. Так само дуже часта ця форма в мові грецькій, де вона відома з найдавнішого часу; напр., уже Геродот уживає в своїй Історії 8. 108 форми однини δ Πέρσης, δ Μήδος у значенні цілого війська персів чи мідян.

Дуже рано появилася ця форма й у нашій мові, й широко відома по всіх говорах. В Литовській Метриці 1510 р. т. 194 ст. 531 знаходимо: Списане людей и земля, которые роздано Москвѣ (= москвинам).

В нашій мові, особливо в живій, це звичайна форма. Напр. у „Кобзарі“ Шевченка цих форм повно: Опанував запорожцем поганим татарин 327, Москалі за Дунаєм турка воювали 282, Турка пошукати 204, Текучи в землю половчана 560, Пташечка зраділа і защебетала 541, У гаї пташка не співає 296,

Пташечка тихне 319, Раду радять, як на турка стати 143, Будем жити, вино пити, яничара бити 147, Степи мої за продані жидові, німоті 149, Могили москаль розривав 149.

Крім назви народів таке саме уявлення часто маємо й ув інших випадках. Взагалі, вживання однини замість множини часте по всіх мовах. Напр. ці форми добре знає т. зв. біблійний стиль. Так, у Книзі Буття читаємо: І маю я вола та осла, і отару, і невільника, і невільницю 32. 6. А я був би відіслав тебе з бубном і арфою 31.27. Сини Якова напали на місто „й пограбували все, що було в домі“ 34. 29. Господь щастить у руці його 39. 3. І все, що він мав, він віддав у руку його 39. 4. І з'їсть птах тіло твоє 40. 19. І сказав фараон цілому Єгиптові 41. 55 (цебто — усім єгиптянам). І Йосип продавав збіжжя Єгиптові (= єгиптянам) 41. 56. Або Апокаліпсис 2. 7: Хто має ухо, нехай чув. Те саме з Псалтиря: Ти пробачив провину народу Свого, цілий гріх їх (народу) простив 85. 3. Нехай посоромлені будуть усі, що ідолу служать 97. 7.

Взагалі, в біблійній мові (давньоєврейській) при збірних словах: земля, народ, люд присудок стоїть у множині, що бачимо й у мові старослов'янській. Кн. Буття 41. 56: І ціла земля прибували до Йосипа. Псалми: Будуть боятися Господа ціла земля 33. 8. Співайте Господеві, ціла земля 96. 1. А народ Твій будуть тішитися 85. 7. Кн. Вихід: Відпусти народ Мій, і нехай святкують у пустині 5. 1. Пс. 78. 1: Послухай, мій люду, науки Мої, нахиліть своє ухо до слів Моїх уст. Ірмос на Різдва: Пойте Господеві, вся земля!

6. Згода в стягненім реченні.

9. В стягненім реченні при двох чи декількох підметах присудка ставимо звичайно в множині. Шевченко: Батько й мати одцурались 164, Батько-мати не сплять, на сторожі стоять 400, Заговорять і Дніпро, і гори, Осталися сиротами старий батько й мати 18, Зо мною осталися Данило та Пріся 483, І дід і баба у неділю на призьбі вдвох собі сиділи 230, Не чули вже тих ре-

чей ні батько, ні мати 20, Праведно жили старий козак і діток двоє 194. Л. Українка: Вечірня й ранішня зорі III. 204. Хай з голоду хоч пухнуть жінка й діти III. 215, Я тільки та тінь моя власна мовчазна по вулиці йшли IV. 31, Твій батько й брат запевнили мені те слово VI. 184, Це примус і ненависть промовляли VI. 189, Замовкли миттю і голос, і розмова VI. 196.

Ця форма узгодження, як зовсім логічна з походження, відома з найдавнішого часу по багатьох мовах. Так, вона звичайна в давньоєврейській мові; напр. у Книзі Буття 22. 5 читаємо: А я й хлопець підемо (це саме мавмо в текстах: гр., лат. і стар. сл.); 33. 6: І підійшли сюди служанки й їхні діти та й уклонилися. 44. 14: І ввійшли Юда й брати його до дому Йосипа. Або в Псалтирі: А ласка та правда Твоя будуть завжди мене стерегти 40. 12, Разом дурний і невіжа гинуть 49. 11, Серце моє та тіло моє кричать 84. 3.

Але в цих випадках може бути узгодження не логічне, цебто в множині, але й формальне — з найближчим підметом, а тоді воно в однині. Ця форма узгіднення так само надзвичайно стара й відома багатьом європейським і семітським мовам. Так, уже в давньоєврейській Книзі Буття (Berešit) читаємо: І сказав її брат та мати її 24. 55. А потім підійшов Йосип та Рахель і вклонилися 33. 7. І прибув Хамор та Шехем до брами свого міста 34. 20. Або в грецькій і церковнослов'янській І лист ап. Петра: Благодать вамъ и миръ да умножится 1. 2, Да вѣра ваша и упованіе будетъ на Бога 1. 17. Апокаліпсис 20. 11: Бѣжа небо и земля.

Ця форма узгодження часта в українській мові як живій, так і літературній. Напр. у Піснях П. Чуб.: Да бещасная да волокита да журба мене вбила 23, Та не взяла дівчиноньки ні сон, ні робота 366. Часто в „Кобзарі“ Шевченка: Був собі дід та баба 229, Козак та дівчина лежить 6, Залізник, Гонга з свяченим гуляв 123, Зов'яне марно у палатах краса і молодість твоя 472, Тільки дівчата та соловейко не затих 301, І дурень і мудрий нічого не знав

56. Л. Українка IV. 67: Там розкіш панувала й мертва тиша. Підмогильний: Місто: Гордощі й радість в серці їхньому буяла 185.

Коли по двох підметах в сумарне слово в однині (*все*), тоді присудок узгіднюється з ним: Воли та корови — все повиздихає Чуб. V. 867.

10. До цієї форми близька та форма узгіднення, коли підмет мав ще додаток „з ким“ (це т. зв. орудний соціативний), — такого підмета приймаємо за складеного, а тому присудка ставимо у множині. Це дуже давня форма. „Ключ Роз.“ 1665 р. 415: Пречистая Дѣва з Іосифом принесли Христа маленького до церкви. Котл.: Еней з Сивіллою гляділи. Шевч.: У яр тоді сходилися батько з сином і брат з братом 255, Ярема з Лейбою прокрались аж за будинок 110, І брат з братом обнялися і проговорили 182. Л. Українка: Там сядемо з тобою IV. 24, Колись ми з дівчиною двох кохались IV. 29, Марція з Публієм виходять у садок VIII. 83, Ми з Ганною все шиємо VIII. 142, Ми з братом знайшли VIII. 151. Квітка: Малор. пов.: Захарій з жінкою своєю ще держались 457.

Але не рідко в цій випадкові присудок буває в однині, що відоме вже з глибокої давнини. Так, у Шевченка читаємо: У терми сховався святий кесар з лікторами 515, Тільки вітер з осокою шепче 142, Вітер з гаєм розмовляє 142. Куліш: Ч. Р.: Мати з дочкою сіла в ридван. Олесь: З журбою радість обнялась. У Глібова, Твори: Стояв козак з дівчиною 344, Їхав чоловік з жінкою полем 397, Проклятий люд з собаками настиг 49.

Книга Вихід (Šemot) 1. 1. дає цікавого приклада, що пояснює саме повстання цієї форми: „Чоловік і дім його (= кожен з домом своїм) прийшли“.

Звичайно, сюди відноситься й така форма з „Кобзаря“ Т. Шевченка: Згадайте, як ви гарненько і я із-за решотки визирали 318, тут „ви і я“ це — ви зо мною.

Коли в цій формі присудок логічно стосується тільки до одного предмету, тоді він конче в однині, напр. у Шев-

ченка: Аж ось з хлопцем старий сліпець шкандибає, бо „шкандибає“ тільки сліпець. Але в оповіданні В. Королева-Старого: „Милосердний самарянин“ 1938 р. читаємо: „А він з котиком іще тихше гралась біля лежанки“ 22, бо гралась обидвоє, — і хлопчик, і котик.

Звичайно сюди не стосуються ті випадки, коли *з* при об'єкті: І побачив Йосип, Бен'яміна з ними, Книга Буття 43. 16.

7. Згода особи.

11. В українській мові, як і в інших слов'янських, звичайно маємо — при декількох особах — перевагу особи: першої над другою й третьою та другої над третьою. Через це при декількох особах підметів, коли між ними є особа перша, присудка ставимо в першій особі множини: Я, ти й він співаємо добре, Я й ти йдемо разом, Я й він будемо співати. Квітка, Малор. пов.: Я з батюшкою прийдемо 476. Коли ж між підметами нема першої особи, а тільки друга й третя, тоді присудка ставимо в особі другій множини: Ти й він співаєте добре. А коли підмети самі треті особи, присудок тоді в особі третій: Брат і сестра співають добре.

Таке саме узгодження осіб знає й мова давньоєврейська й інші давні мови. Напр. Книга Буття 22. 5: Я й хлопець підемо аж туди. Книга Вихід 3. 18: І прийдеши ти та старші Ізраїля до єгипетського царя та й скажете йому.

Це розрізнення родів, звичайно, видне тільки в часі теперішньому та будучому, а в часі минулому розрізнення формально не знати: Я й ти працювали. Книга Буття 41. 11: І снили сон однієї ночі я та він.

12. Коли підмет і не означений формально, як множина, але значенням він множина, тоді присудка можна ставити і в множині. Напр. у Шевченка: І вийшов до неї козак молоденький, і йдуть по долині 454.

8. Згода прикметникового пояснення.

13. Прикметникове пояснення згоджується зо своїм іменником у роді, числі й відмінку. Шевч.: Замість пива — пра-

ведную кров із ребер точать 253, Розпадеться луда на очах неситих ваших 253, І вийшов до неї з зеленого гаю козак молоденький 454.

14. Коли йменник має жіночу форму (на -а, -я), але чоловіче значення, то прикметника чи присудка ставимо в роді чоловічому. Напр. у Марка Вовчка II. 126: Був у неї собака з міді кований. Лепкий, „З життя“: А собака сидів і гордо держав перо 26. Куліш, „Чорна Рада“: А що ж ваш полковий суддя робить 322. Близький сусіда. Його милість прийшов. Малий хлопчина, Вороний. Шевченко: Де ти в світі подінешся з малим сиротою 15. Пісні. Чуб. V: Оженився сіромаха 382, Чом бурлака не женився 295, Де мій волоцюга 306.

15. Коли прикметник стосується до такого йменника, що його рід неясний, тоді прикметника часто ставимо в віякім роді. Напр.: А. Свидницький: На стіні бляшане півпівника: куди вітер, туди й він обертався. Шевч.: Дівчата (дають) шажок міхоноші; задивляться чорнобриві: і босе, і голе 31.

16. Коли прикметникове пояснення стосується до кількох іменників, тоді воно або ставиться в множині, або згоджується з сусіднім іменником ув однині: Виднілися зелені ліс і гори, або: Виднілися зелений ліс і гори.

17. Коли маємо кілька прикметникових пояснень до одного йменника, то ставимо його в множині, часом і в однині: Біля нас мигнули русява й чорнява сестри. Шаную я цікаву й нецікаву книжку.

18. Сполучення числівника зо своїм іменником уважається за підмета (див. Складня II. 22), а тому прикметниковий додаток до нього частіше ставиться в назовному множини, рідше — в родовому множини (див. Складня II. 34-36). Вдавшину панував тут тільки назовний, як бачимо в мові старослов'янський, але десь із XV-XVI вв. не рідкий тут і родовий. Шевч.: Ой три шляхи широкі до купи зійшлися 229, Дві тополі високі одна одну хилить і без вітру гойдаються 398, Два трупи невеликих взяв на плечі 120, Два часові розмовляють 301. У Чубинського V, Пісні: Приїхали

два козаки, обидва однакі 103, Ой зійшли, зійшли два місяці ясних 96, Дві дівки косатих, два парубки усатих 439. Л. Укр. III, Поєми, 18: Вже минуло з того часу аж три довгі роки. Лісова пісня: Двоє маленьких діток виринають 6. — Див. про це докладніш у ч. II цієї праці, ст. 34-36.

19. Прикладка (appositio) найчастіше згоджується з своїм іменником тільки у відмінку, а в роді й числі може й не погоджуватись, коли вона йменникова, напр.: жінка лікар, місто Київ, річка Дніпро. І нам, синам, передали свої кайдани, свою славу, Шевч. Дніпро, брат мій, висихає, Шевч. Прикладка прикметникова конче згоджується з своїм іменником в роді й числі: Скоро побачу брата, любого мого. В старій мові прикладка дуже часто не погоджувалась і в відмінку (див. А. Потебня: Несогласованіє приложенія въ падежѣ, „Изъ записокъ“ III 262-277): Поставиша єпископа Турову, именемъ Акимъ, Іпат. Літ.² 225. В сучасній мові такі випадки рідкі; пор. наші: Бачив пан-отця й пані-матку.

Як казав я в II ч. своїй Складні (ст. 141), прикладка — надзвичайно стародавня форма, добре знана в давньовірській мові. Узгодження цієї прикладки, напр. у Книзі Буття, таке, як і в нас: І сказав їм Ізраїль, їх батько 43. 11, І сказав до нас чоловік той, пан того краю 42. 33.

20. Відносний займенник *який, котрий*, чи й *він* узгоджується з своїм іменником тільки в роді й числі, але не в відмінку, як що вони в різних реченнях (іменник у головнім, а займенник у підряднім): Дай, о Боже, і другим вазнати того щастя, яке тепер я зазнаю, Загірня.

21. Зменшені й пестливі йменники не вимагають по собі прикметника конче в такій самій формі; може бути: Червона калинонька, Калина червоненька і Калинонька червоненька (Потебня III 87-92).

22. Подібність до згоди часом буває й по йменниках: Дівка шинкарка — Дівча шинкарча (Потебня III 99).

23. Зв'язка в складеному присудковій

згоджується з своїм підметом у числі або й у роді, але йменник може бути неузгоджений: Вони були народ культурний.

9. Згода числівника.

24. Числівники в своєму розвої пережили різну долю, а тому й вимагають найрізнішого узгіднення. 1) *Один* — це прикметник, а тому узгоджується з своїм словом у роді, числі й відмінку: один стіл, одна рука, одне дитя, одні діти й т. ін. 2) *Два й обидва* вимагали колись двійні, але тепер — тільки множини: два столи, обидва брати. 3) *Зате дві, обидві* вимагають конче двійні, що відоме по всіх українських говорах: дві корові, обидві нозі, дві дитині, обидві вербі, дві слові, дві вікні й т. ін.; *цебто*, при жін. і ніяк. роді позосталася ще двійня. 4) *Три й чотири* пішли слідом за два, дві, й узгоднюються в чол. роді з множиною, а в жін. та ніяк. роді — з двоїною: три-чотири воли, три-чотири вербі, три-чотири слові й т. ін. 5) Числівники складені, що закінчуються на 1, 2, 3, 4 узгоджуються так само, *цебто* узгоджують тільки останню свою частину, бож ці складені числівники вдавнину мали, а часто й тепер мають, злучника і між своїми частинами. Напр.: Двадцять и четири старци, Апокал. 19.4. Так само: Сто і дві слові, Сто дві слові, Двісті одна хата згоріла, 1922 роки, Двісті чотири хаті в селі і т. д. 6) Числівники 5-20, 25-30, 35-40 і т. д. — це йменники, а тому по них нема узгодження, а керування родовим множини: 25 вікон, 137 слів і т. д.; в західньоукраїнських говорах маємо це й по числівниках на 1, 2, 3, 4: 24 хат, 102 верб і т. ін. 7) Числівники збірні: двоє, трое, четверо, п'ятеро і т. д. вимагають в узгідненні або множини, або неособово — ніяк. роду однини: Шепчуться двоє, Вернулися семеро, згинуло п'ятеро й т. ін. 8) Присудок при числівниковому підметі 2. 3. 4. 5... звичайно стоїть у множині: Сім козаків встали. Це дуже стара форма, пор. Книга Буття 41.30: А по них настануть сім літ голоду. Не рідка й форма: Сім козаків приїхало, див. Складня II. 21-34.

25. Коли в реченні в „один одного“, „одна одну“, „одне одного“ (це власне додаток способу на питання *як*), то присудок звичайно в множині: Напр. іще в Мар. Єв. XI в Лк. 12¹: Тіко попираҳъ дровгъ дровга. Але з давнини знаємо в цій формі й однину; так, у Метриці Литовській 1511 р. т 195 ст. 440 читаємо: Абы одинъ на другого рукою не сягавъ.

Те саме знаходимо й у мові сучасній. Напр. Пісні, Чуб. V: Одно одного не любили, Одно одного доганяв 242. В Творах М. Вовчка в I т. знаходимо: Як щиро любилися, та одно без одного й не жило 15, Одно на одного наступав 23, Пригорнулись одно до одного 43. Куліш 16: Нишком один на одного чигають. Коцюб. 12: Розбивали один одному голову. М. Рильський, „Пан Тад.“: Один до одного горнулися 216, Одна одну лякали 101. Рідко присудок може бути й ув однині: Один у одного пита, М. Рильськ. 177. Цікавий приклад знахо-

димо в „Кобзарі“ Шевченка: Дві тополі високії одна одну хилить і без вітру гойдаються 398.

Множинність присудка в цьому випадкові легко зрозуміла, бож тут два підмети. Ця форма дуже давня, бо знаходимо її не рідко ще в Книзі Буття. Давньоєврейська мова добре вияснює саме повстання цієї форми. Так, у Книзі Буття (Berešit) 31. 49 читаємо в оригіналі: „Нехай дивиться Господь між мною й між тобою, коли ми будемо сховані чоловік від товариша (друга) свого“ (iš megeehu, по-нашому: один від одного, старе: друг від друга). Ще приклад 37. 19: „І сказали чоловік до брата свого“ (iš el-achiv, по нашому: один до одного). Пор. у Шевченка: Щоб брат брата не різали 403. Сюди стосується й така форма: Вони тихенько „шушукались“ сусідка з сусідкою (В. Королів-Старий: Милос. сам. 56).

Іван Огівенко.

Замітки до лемківського словника.

Коли я в ч. 3 (63) Р. М. читав Лемківський словничок пера о. Ів. Бугери, тоді я пригадав собі статтю проф. Ів. Огівенка про „Словацько-українську спільноту в лемківськiм говорі половини 18-го ст.“, уміщену в часопису „Sborník matice slovenskej“ XIV, р. 1936. Проф. Огівенко показав тут чехословацько-українську спільноту в сфері фонетики та морфології, що торкається лемківської говірки. Лемківський словничок о. Бугери, хоч і коротенький, показує цю саму чехословацько-українську спільноту в сфері лексики.

Порівнятимемо поодинокі слова та будемо користуватися головними джерелами чехословацької лексикографії, а саме: F. X. Kott: Česko-německý slovník, zvláště gramaticko-fraseologický I-VII (K); F. Bartoš: Dialektický slovník moravský (B); P. Tvrđý: Slovenský frazeologický slovník (T).

Багнітки = базки, порівн. bahnitka (K, B); брусльак = камізелка, пор. bruslek, brusliak, із нім. Brustfleck (K, B, T); бібки = ягоди на ялівці, пор.

bobek (K); вшеліяко = всіляко, пор. všelijak (K, B), všelijako (T); вжох = сильно вдарив, пор. žuchnonti (K); годи = Новий Рік (?), пор. hody (K, B, T); гвони = минулого року, пор. vlopi (із фонетичного боку ідентичне слово); гіпснути = зскочити, пор. horšati; гусьлі = скріпка, пор. husle; бoганчи = черевики, пор. baganče (Příruční slovník jazyka českého, T); брус = точило гострити ножі (ibidem); дійник = скопечь на молоко, пор. dojník (K); діганяти = бігти за ким, пор. doháněti (K, B), dohánat' (T); жентиця = сироватка, пор. польське żętуса (Karłowicz, Słownik gwar polskich) та чехосл. ženčica (B, T); залинськiм = два роки тому, пор. za lonským, до того також тут угорі vloni; кабат = спідниця, пор. kabát; коломаз = мазь смарувати колеса, пор. kolomaz; кошар загорода на вівці, пор. košár (K, B), košiar (T); кутач = гачок до печі, пор. kutáč (B, T); молодуха = молода, що йде до шлюбу, пор. mladucha (K, T); мишкар = валашник, пор. miškár (B

Г); откаль = звідки, пор. odkial' (Г); перлік = тяжкий молот, пор. perlík (K, B); припецьок = пор. pripecok (Г); поплетта = обмовниця, пор. popleta (masc. i fem. — не знаходжу ні в однім словнику, але сам цього слова вживаю, а саме для чоловіка, котрий конфузно говорить); стріга = чарівниця, пор. striga (Г); шумний = гарний, пор. šumný (Г); ярок = потік, пор. járok (Г).

Давніше публікував о. Бугера в Р. М. (річи. II, 1934, ст. 340-352) найчастіше вживані німецькі слова в лемківській мові. Новий його прицинок містить також деякі слова німецького походження. Але цікава річ: всі ці слова фонетично й морфологічно теж спільні лек-

сці чехословацькій. Так напр. райба-ти (reiben), ч.-сл. rajbovati, рура (die Röhre, das Rohr), ч.-сл. roura; фалечний (falsch), ч.-сл. falešný. Із першої, вище згаданої статті о. Бугери цітую ще слова: фара, плуг, цибуля, фартух, талір, смакувати, шинк, шпунт, лотр, льосовання, шиковний, гандлювати, що так само в цій самій формі спільні чехословацькій лексиці.

В Лемківському словничку знаходимо теж деякі слова мадярського походження, напр. баюса (bajusz), сомар (szomár), топанки (topánka), югас (juhász). Всі ці слова вживаються загально теж у всіх словацьких говорах.

Прага. Д-р Франтішек Тихий.

Давньоєврейська поезія.

(Докінчення).

Мова Псалтиря — високохудожня поетична мова, переповнена всіма ознаками першорядної поезії: гарною формою, живими й ясними порівняннями, одухотворенням природи й т. ін. Я тепер коротко спинюся на деяких особливостях форми давньоєврейського віршу та поетичної мови Псалтиря, подаючи приклади головню з перших двох книг Псалтиря, цебто з псалмів 1-72 мого перекладу з давньоєврейського оригіналу. Звичайно, прийнятим у цілому світі, додане (чого нема в оригіналі) подаю курсивом (писаним).

Порівняння — окраса поетичної мови, й найрізнішими формами його переповнена біблійна мова поетичних книжок. Порівняння, як поетична форма, надзвичайно старе. Я тут подам трохи прикладів на порівняння тільки з мови Псалтиря, де їх дуже багато. Гарні порівняння з природи:

А сонце — немов молодий,
що виходить з свого накряття;
воно тішиться, мов той силач,
щоб пробігти дорого. 19. 6.

Про доброго суддю читаємо, що

Він зійде, як дощ на покіс,
як краплі, що зрошують землю 72. 6.

Дуже багато порівнянь, узятих із буденного живого життя, через що вони завжди надзвичайно ясні, напр.:

Гнів, як міль, сточив око мов. 6. 8

Огорнув їх там страх,
немов біль породілю. 48. 7.

Твій язик — як та бритва нагострена. 52. 4.

І став я забутий від серця,

немов той небіжчик,
немов та розбита посудина. 31. 13.

Ясні порівняння навіть характеру менше реального:

Бережи мене, мов ту віницю, дочку ока,
в тіні Своїх крил заховай Ти мене. 17. 8.

Багато реальних і ярок порівнянь про грішних, про їх долю:

Не так ти безбожні, —
воини як полова, що вітер її розвіває. 1. 4.

Нехай воини стануть,
немов та полова на вітрі. 35. 15.

Як дим розвівається,
так розвієш Ти їх,
як топиться віск від огня,
так несправедливі втечуть перед Богом. 68. 3.

Воини, як трава, будуть скоро покошені,
і немов та зелена билина — зів'януть. 37. 2.

І я їх зітру, як той порох на вітрі,
як болото на вулицях їх потопчу. 18. 43.

А ось простий, але величний малюнок долі грішних на тім світі:

Воини до шеблу зійшли, —
й смерть пасе їх, як вівці. 49. 15.

Багато порівнянь зо звіриною світу:

Щоб моєї душі не розшарпав, як лев,
що кості ламає й ніхто не рятує. 7. 3.

В укритті він чатує, як у порості лев 10. 9.

Він подібний до лева,
що прагне, щоб рвати,
він немов той левчук,
що сидять в укритті. 17. 12.

Псалтир переповнений реальними й надавичайно малювничими картинами найрізнішого змісту. Багато з них стають перед нами, як живі. Ось, напр., сильна й велична картина Божого гніву, пс. 18. 8-16:

Затряслась й захиталась земля,
і тряслися й тремтіли підвалини гір. —
бо розгнівався Віл!

Із віадер Його бухнув дим,
з Його ж уст — огонь пожирав,
жар запалився від Нього!

Віл небо простяг і спустився,
а хмара густа під ногами Його!
Усівся Віл на херувіма — й полетів,
і на крилах вітряних Віл понісся.

Поклав темряву Віл як заслану Свою,
довкіля Його — то темрява вод,
а мешкання Його — густі хмари.

І на небі Господь заgrimів,
і Найвищий подав голос Свій, —
град і жар огняний.

Віл послав Свої стріли та їх розпоршив,
і стрілив Віл блискавками та їх помішав.

Показалися річища водні,
і відкрились підвалини світу, —
від сваріння Твого, о Господи,
від подиху вітру із віадер Твоїх!..

Або ось картина явлення Бога на землю, щоб судити праведних і неправедних, пс. 50. 1-3:

Прорік Бог над Богами — Господь.
і землю покликав був Віл
від схід сонця аж до заходу його.

Із Сіону, корони краси,
Бог явився в промінні.

Приходить наш Бог — і нехай не мовчить:
перед Ним пожирав огонь,
а круг Нього все буриться сильно!

Бог у гніві своїм страшний, і тяжко
карав несправедливих. Люди глибокої
давнини, автори псалмів малюють цю
кару зовсім по-людському, як то буває
в нашому грішному житті:

Уставь же Ти, Господи!

Поможи мені, Боже мій!
Бо Ти вдарив усіх ворогів моїх в щюку,
потрощів зуби грішним! 3. 8.

Вставь же, Господи, — його попередь,
кинь його на коіна!
Мечем Своім душу мою збережи від безбож-
ного. 17. 13.

Зрозумійте ж це ви,
що ви забуваєте Бога,
щоб Я не скопив, —
бо не буде кому рятувати! 50. 22.

Поруйнуй, Боже, зуби їх в їхніх устах,
лев'юкам розбий, Господи, щелепи! 58. 7.

Божу допомогу псалмист часто описує
реально й так же й уявляє собі її:

Воду морську збирає Віл мов би до міху,
океани складає в коморах. 33. 7.

Почіши Ти тиливня моє,
помісти ж мої сльози до міху Сього,
чи ж вони не записані в книж Твоїй? 56. 9.

Вагалі Псалтир переповнений реалі-
стичними фарбами буденного життя. Ось
картина роботи грішного й кари за неї,
пс. 37. 12-15:

Зло замисляв безбожний на праведного,
і скрегоче на нього своїми зубами!
Та Господь посміється із нього,
бачить бо Віл, що наближується його день.

Безбожні меча добувають
та лука свого натягають,
щоб авалити нужденного й бідного,
щоб позарізувати людей простої стежки...
Та увійде їх меч до їх власного серця,
й поламаві будуть їх лука!

Так само:

Женуся я за ворогами своїми, —
і їх дожену, й не вернуся,
аж поки я їх не пошуду.

Я їх потрошу, — і встати не зможуть вони,
повпадають під ноги мої 18. 38-39.

Прокляттями на ворогів переповнений
Псалтир. Ці прокляття завжди дуже ма-
льовничі, сильні й реальні, напр. пс. 69.
23-29:

Нехай пасткою стане для них їхній стіл,
а їх учти — тенетами!

Нехай їхні очі потемніють, щоб їм не ба-
[чити,

а їх клуби хай завжди хитаються!

Вилий на них Свою лютисть,
а полум'я гніву Твого нехай їх доганяє!

Нехай їхнє село опустошене буде,
хай в їхніх наметах не буде мешканця!

Пошли ж гріх на їх гріх,
щоб вони не звійшли в справедливість Твою!

Нехай скреслені будуть із книжки життя,
й хай не будуть записані з праведними!

Ось ще малюночок із пастушого жит-
тя, пс. 23. 1-2:

Господь — То мій Пастир,
а тому в недостатку не буду!

На посовіських травах Віл мене покладе,
на тихую воду мене запровадить!

Або Божий гнів на Свою отару, пс.
74. 1:

Нащо, Боже, Ти нас опустив?

Чого димлять ніздрі Твої
на отару Твого випасання?

Нижними фарбами малює псалмист без-
захистну душу-одиначку праведної лю-
дини:

Від меча збережи мою душу,
одиначку мою з руки пса!

Спаси мене від паці лев'ячої
а бідачку мою — від рогів буйволів 22. 21-22.

Господи, — чи довго Ти будеш дивитись
[на це?

Відверни мою душу від їхніх зубів,
від левчуків одиначку мою! 35. 17.

Любили євреї т. зв. азбуковний акростих, цебто кожний вірш псалма або кожний вірш цілого куплету, а то й декілька куплетів-строф розпочинали словом, що починається буквою за порядком єврейської азбуки. Так збудовані вірші псалмів 9, 25, 34, 37, 111-112, 119 і 145; те саме бачимо в Приповідках 21. 10-31, у Плачі Єремії 1-4 і т. ін. Єврейська азбука має 22 букви, через це, скажемо, псалом 25 має 22 строфи, бо кожна строфа розпочинається буквою за порядком азбуки. Дуже цікава будова псалма 119: тут на кожну букву дано аж по 8 строф-куплетів-дистихів (за азбукою йде все другий вірш дистиху), а сам псалом, таким чином, має $22 \times 8 = 176$ куплетів-строф; а кожний дистих складається з рядка трислівного та двослівного.

Акростих — дуже давня форма віршу, добре відома в давній літературі вавилонській, самаританській, сирійській, арабській, і ін.; в слов'янській літературі акростих відомий уже з X-го віку, але в нас він поширення не мав. Звичайно, докладно віддати акростихову форму псалмів у нашій мові нема змоги.

Анади́плова (анади́пловис) — така будова вірша-псалма, коли останнє слово чи слова одного куплету повторюються на початку наступного. Таких анади́плов багато в псалмах 120-134. Напр.:

1. Свої очі я зводжу на горя,
звідки прийде мені допомога.
2. Мені допомога від Господа,
що створив небо й землю. 121. 1-2.

Або анади́плова в кн. Суддів, розд. 5. 23, в високопоетичній пісні Дебори: „Прокляніть Мероз“, каже ангол Господній, Прокляніть, прокляніть його мешканців, Бо вони не прийшли Господєві на поміч, Господєві на поміч з хоробрими“...

Поетичне повторення найрізніших форм часто в псалмах. Напр. у величнім 136-м псалмі кожний із 26 дистихів закінчується так: „ki leolat chas'do — бо навіки Його милосердя“:

1. Дякуйте Господу, добрий бо Він,
Бо навіки Його милосердя!
2. Дякуйте Богу Богів,
Бо навіки Його милосердя!
3. Дякуйте Владцї з Владик,
Бо навіки Його милосердя!

Або ось у пс. 29 велично повторюється „kol Jehovah — голос Господній“ у куплетах 3-9, а на початку повторено „дайте Господу славу — havu lajehovah kevod“:

Дайте Господу, Божі сини,
дайте Господу славу та силу!
Дайте Господу славу імення Його,
у пошані святині впадїть перед Господом!
Голос Господній над водами,
Бог слави гримить,
Господь над великими водами!
Голос Господній із силою,
голос Господній з величністю!
Голос Господній ламає кедрінї,
голос Господній торощить кедринї ливанські.
Голос Господній пустинї тремтіти приму-
[шує,
Господь чинить пустиню Кадєша тремтячою.
Голос Господній примушує ланї тремтіти
й ліси Він оголює.

А то часом знаходимо в псалмах і повторення цілих куплетів, як рефрени. Напр. у псалмі 42-43 (це один псалом, але випадково розбитий на два) аж три рази повторюється милозвучний рефрен (цілого псалма подаю далі), обидва рази накінці псалма:

Чого, душо моя, ти сумуєш
і чого ти в мені непокоїшся?
Май надїю на Бога,
бо я Йому буду ще дякувати за спасіння
[Його! 42. 6, 12, 43. 5.

В псалмі 8 у вірші 2 та останнім 10-м рефрен:

Господи, Господи наш. —

яке то величне ім'я Твоє в цілій землі!

Так само й у пс. 24 бачимо рефрен на кінці (8, 10):

Хто ж то Він. Той Цар слави?

Господь сил небесних — Він Цар слави!

В псалмі 46 рефреном повторюється на кінці в в. 12-м вірш 8:

Господь сил небесних із нами,
наша твердиня — Бог Якова!

Або ще в пс. 62 повторюються, як рефрени, куплети 2 і 6:

Мовчала душа моя — тільки до Бога,
бо від Нього спасіння моє!

Як бачимо, рефрен звичайно замикає псалом, надаючи йому тим більшої поетичності та сили (див. нижче пс. 42-43, що часто й у сучасних поетів.

Любила давньовісвєврейська поезія й т. зв. анаграму, — цебто читання слова від кінця, чи переставлення букв у слові. Напр. в псалмі 6 у куплеті 11 читаємо: jašuvu jevošu gaга: „Нехай

вернуться, — й будуть вони посоромлені зараз!“ Тут *jevošu* (будуть вони посоромлені) — це анаграма до *jašuvu* (нехай вернуться), цебто, анаграма самого пня *vš — šv*. Анаграми часті взагалі в біблійному тексті. Так, у Книзі Буття 6. 8 читаємо: „*Ve Noach masah shep —* Ноах знайшов ласку“ (в очак Господа), тут ласка *shep* — це анаграма до *Noach*. Або ще приклад із Книги Буття 27. 36: „*Et-bechorati lakach ve hinneh attah lakach bir'chati —* забрав первородство мое, а це тепер забрав благословення мое“; тут *bir'chati* (благословення мое) анаграма *bechorati* (первородство моє), анаграма кореня: *bchг — bгch*.

Знає біблійна мова й т. зв. алітерацію, — співзвучність слів на своїм початку чи на кінці, головню в наголошеному складі, що надає мові сили й кольору. Алітерація — чи не найстарша форма поезії, дуже часта в Старому Заповіті. Так, у Книзі Буття знаходимо: „*Ve apochi afar ve efer: a я порох та попіл*“ 18. 27 (пор. *ійов* 30. 19, 42. 6). Алітерація на кінці слова чи рима також не рідка в Старому Заповіті, напр.: *Ve haages hajetah tohu va vohu —* А земля була зовсім пуста та порожня“ (Книга Буття 1. 2). Або: *Abla pabla haages —* смутна, журлива земля (Ісаїя 24. 4). Приклад із Псалтиря 18. 8: *Vattig'aš vattir'aš haages —* потряслася й затремтіла земля, й т. ін. Звичайно частої в Біблії алітерації віддати при перекладі не сила.

Додам ще, що в біблійній мові не рідка гра слів (острота, паронимасія) найрізнішої форми. Дуже часта вона в поетичній мові пророків, у Приповідках і т. ін. Цікавий приклад із Суддів 15. 16: „*Bilchi hashatog chatog chatogotajim hikiti —* щелепом ослачим побив я натовп за натовпом“. Або ще приклад із Псалтиря 107. 33: Бог переминяв річки на пустині, „*u mosea tajim le simtaon —* а водні джерала на сушу“.

Або ще приклад гри слів при характеристиці синів Якова в його Благословенні (Книга Буття, розділ 49):

Jehuda, — attah joducha alecha, jadecha beoref oj'vecha 49. 8.

О Юдо, — будуть хвалити тебе твої браття!
Рука твоя — на карку твоїх ворогів!

Гра слів взагалі часта в Біблії, і то не рідко така, що її трудно передати на нашу мову. Так, напр., у Книзі Буття розділ 2. 7 читаємо: „І вформував Господь Бог порох з землі (*adamaš, земля*) на Чоловіка“ (*adam чоловік*). Тут гра слів „*adam чоловік*“ та „*adamaš земля*“, пор. лат. *homo-humus*. Або в цим же розділі в. 23 маємо: „І сказав Чоловік: Цим разом вона — кість від костей моїх і тіло від тіла мого. Вона Чоловіковою (*iššah, жінка*) буде зватись, бо взята вона з Чоловіка (*iš, чоловік*). Тут гра слів: „*iš чоловік*“ та „*iššah жінка*“, по-польському це ліпше: *maż - meżatka*.

В біблійній мові взагалі, а особливо в поетичній мові псалмів часта т. зв. анаколуція, — навмисна зміна розпочатої будови речення, що підкреслює й зміцнює підмета в думці автора. Напр.:

Бог — непорочна дорога Його. 18. 31.

А я — через невинність мою Ти мене підтримавш. 41. 13.

Річка, — рамена її веселять місто Боже 46. 5.

Мій Бог — Його ласка мене попередила 59. 11.

А я — мало не послызулися ноги мої. 73. 2.

А я — близькість Бога для мене добро. 73. 28.

А я — молитва моя Тобі, Господи. 69. 14.

Надія моя — на Тебе вона. 39. 8.

Навіть ясність очей моїх — і вона не во мною.

[38. 11.]

Багато перекладачів звичайно нехтують цю ознакою поетичної мови й опускають її, а тим псуують текста.

Або ось зміна осіб, — перехід від 3-ої на 2-гу (пс. 77. 12):

Пам'ятаю я вчинки Господні,
бо чудо Твоє пам'ятаю віддавши!

На цьому закінчую короткого огляда давньоєврейської поезії, а головню поезії величного Псалтиря. Написав я цю статтю навмисне, щоб звернути увагу нашого широкого громадянства на той величний художній невичерпний скарб поезії, що міститься в Біблії. До біблійної поезії ми майже не підходили, або — мало підходили, ніколи не студіюючи її в її цілості. Хочу звернути увагу нашим поетам на невичерпну скарбницю найвищої поезії, — Біблію, і нехай вони віддадуть їй хоч трохи духових сил своїх! Хочу звернути увагу й провідникам нашої Церкви, що час уже дати

своїм вірним найкращий поетичний переклад того, що в оригіналі (давньоєврейському) писаний віршами, як найвищі зразки релігійної поезії. В ХХ-м столітті перекладати ліричні вірші, яким рівних світ не знає, дуже слабенькою прозою — це хіба не на користь ані Церкві, ані вірним. Що б ми сказали тому дивакові, що, скажемо, дав би нам звичайненький прозовий переклад лірики Гайне!

Подам хоч два приклади, як наш церковнослов'янській Псалтир перекладає високопоетичну мову оригіналу: „Приськає словом день днєві, а ніч ночі показує думку“, перекладено: „День дни отрыгаєть глаголь, и ношь ноши възвѣщаєть разумъ“, 19. 3. Або ще пс. 45. 2: „Бренить добре слово із серця мого“, перекладено: „Отрыгну сердце мов слово благо“...

Нагадаю тут, що твори чисто грецького духа — т. зв. канони, якими переповнені наші Ранні та Вечірні Служби, — це твори високопоетичні, писані віршами. На жаль, ці високопоетичні релігійні поеми перекладені на церковнослов'янську мову... найгіршою прозою, а до того — з грубими помилками..

Скажу ще, що Чотириєвангелія так само переповнена зразками найвищої поезії, як то бачимо особливо в Євангеліях за Лукою та за Іваном. Але про поезію Євангельську подам у „Рідній Мові“ окрему статтю.

Щоб ілюструвати свої думки про давньоєврейську поезію, подаю свій переклад деяких псалмів; цілий Псалтир мого перекладу з давньоєврейської мови появиться друком десь в осени цього року.

Іван Огієнко.

Про мовні засоби Михайла Обідного.

Здрібнілі слова в нашій поезії.

„Молодим помирав той, кого люблять боги“, — написав був у своєму листі відомий чеський поет Петро Безруч із приводу смерті Михайла Обідного. Таким щирим словом відгукнувся поет на нашу втрату, і кожний українець привданається серцем до цих слів співчуття й признання.

В Обідному втратили українці виняткового працьовника-фахівця в архівній галузі, громадську людину й високо культурного поета.

Літературна праця Обідного йшла двома напрямками, — творчість оригінальна й перекладна. В галузі перекладної творчості увага Обідного була майже виключно скерована на поезію чеського поета П. Безруча. Ця перекладна творчість не в Обідного побічне заняття, але один із життєвих завдань, і сама по собі може бути темою для розвідки.

Образ оригінальної творчості дає його збірка „Нерозцвілі ранки“. В ній відбито світогляд поета, в якому на чільне місце висувається ідея національно-визвольної боротьби, признан-

ням її першенства й вищости над всіма іншими. Бренять там і мотиви особистого суму за рідним краєм, резигнації від свідомости неминучої смерти на чужині, позбавлені однак тону чорного песимізму. І зрештою — мотиви кохання.

Що в Обідного звертає на себе увагу, так це надзвичайна чутливість і розуміння в пристосуванні мовних засобів до тематики. Тим завжди досягається повноти враження й суцільної гармонічності через погодження змісту й форми. Вибравши тему, Обідний завжди знаходить у мові відповідний тон для її передачі. Тому основною прикметою поезії його є музичність. Вірш Обідного переливається й дзвенить, як чистий потічок за вечірньої тиші. Для досягнення ефекту звучання Обідний часто звертається до своєрідного засобу, а власне — він широко користується здрібнілими словами. Засіб дуже небезпечний, бо несе в собі загрозу враження перебільшеної чулості, так би мовити, манірного сантіменталізму. Однак в українській мові здрібнілі вирази — це щось пито-

ме їй. характерна риса народної мови, яку Обідному щастить перевести в новітню поетичну форму, уникнувши згаданих небезпек.

Найкращі своїм звучанням і настроєвістю поезії його просто пересипані здрібнілими словами, а проте не тратять на силі впливовості. Так, напр., „Галочка.. вишивав рушнички, загадкові квіточки. Срібна голочка не гнеться, ніжна ниточка не рветься. Оченятка слізьми бризнуть. Рученятка серце стиснуть“. В цілому, як доказ вдалого застосування цього мовного засобу до теми-враження ніжності, надхненої чистою, як нерозцвілий ранок, любов'ю. У вірші „Вечір“ використання здрібнілого виразу дав поетові змогу витворити такий чудовий оригінальний образ: „Впав на рученьку твою плач душі мові“, або: „Радість муками горить рученьки твоєї“. Там же зустрічається двічі „місяченьку“ в типовому звороті до милого: „Може, місяченьку, ти шепчеш“.. У поезії „Золоті дзвіночки“, яка своїм звучанням дав ілюзію давону золотих дзвіночків, маємо 9 здрібнілих виразів. Наприклад:

Чорні віти — білий сон,
Сонна тінь — струмочки.
Хтось під ясені пішов,
Золоті дзвіночки.

І так у кожній з п'яти строф. „Не чекають на весну білі голубочки“, і знову: рученьки, личенько, вогник, а брови — шнурочки.

Впав на личешко її,
Вогник звів шнурочки.
Цілу личеньку мені
Золоті дзвіночки.

Вживав поет здрібніло також цілу низку прикметників. У нього — хвильки золотенькі, нагідки жовтенькі. У вірші „За білими горами“.. двірчик ряшенський, на всячїнь багатенький, мати старенька, світ темненький, син рідненький і т. ін.

Зразками образів, витриманих у суто народньому дусі якраз завдяки здрібнілим виразам, можна вважати вірші: „До

квартирки нагинаюсь“, „Повстанці“, „Плачуть конопельки“. У першому класичний образ відгуку природи на трагізм в людському житті, — ведуть до тюрми українців і для тих, що це переживають, у природі відбуваються відповідні зміни: Хмара, блеск, грім.

Огородчик
Поламало, цеглою заслало.
Упав тивок на барвінок. —
М'яти, ні жоржинок.
Не розкрило жовтих крильців
Сонде в чорнобривців“..

В поезії „Повстанці“ постать отамана змальовано в стилі народніх казок, де так часто вживається здрібнілих виразів:

„На берешочку, жовтому пісочку
Світа туман.
На човнячку смочке люлечку
Старий отаман.
Чи то повчки чи сталеві човнячки
Пів світа — грім.
Червоніють ковацькі шлички
З далеких сторін.

Подібно народнім духом просякнута присвята галицьким матерям:

„Плачуть, плачуть конопельки
Надвечірнім сонцем немьки.
А вона старенька
Поле серце Богу,
Благує дорогу.

А ось син повертається, і

„Усміхається світ темненький,
Повертається рідненький
Живий здоровенький.

Отже здрібнілі вирази, характерні для української народньої мови, коли вони вміло використані, тобто влучно пристосовані до матеріалу, який обробляється в темі, приносять тільки користь. Надають мові суто народній характер, своєрідне забарвлення, властиве українській мові, й тісно в'яжуть дану творчість з фолкльором. Наочним прикладом вдалого використання цієї властивості української мови може служити творчість Михайла Обідного. Невелика, на жаль, кількістю, натомість високо квалітативна щодо мови й стилістики.

Прага.

Олександра Чернова.

Поширюйте „Рідну Мову“ серед своїх знайомих!

»Рідна Мова« вказала національну дорогу в рідній мові.

Відповідь на анкету „Розбудувуймо Рідну Мову“.

1. За п'ять літ свого існування РМ. усвідомляла, спопуляризувала й закріпила гасло: „Для одного народу одна літературна мова й один правопис“, що його вона вперше також видвинула. До часу появи РМ. ніхто з нас не здавав собі справи, що це таке важливе культурне й національно-політичне питання. Що більше! Ніхто навіть не знав, що таке питання може існувати. Ми так були захоплені у своїй загумінковості, що навіть не помічали мовної різношерстності, яка заливала нашу літературу, науку й щоденний побут. Хоч цього явища не було ніде інде, тільки в нас, ми не здавали собі ні трохи справи з виїмковості нашого становища під тим поглядом. Через це в нас не було навіть охоти вчитися нашої рідної мови. А втім кожний учитель учив „свої мови“. Щоб було добре в одного вчителя, те висмівав і викидав другий. Так було по школах. А вдома кожний вживав якогось волапюку, — говірки даної околиці, закрашеної чужими словами й зворотами. І дехто радо пописувався не тільки в розмовах із чужими, але й своїми, чужою мовою, бо отой незугарний наш жаргон різав уші й був предметом кпин чи поблажливої насмішки в чужих. Щоб не бути голословним, подам, що напр. на Буковині дуже радо навіть „українські патріоти“ вживали німецької мови, а в Галичині тільки назриваючі політичні антагонізми довели до занехання вживати польської мови, але були всі дані на те, щоб її місце зайняла (подібно як на Буковині) німецька мова.

Завдяки РМ. той кошмар належить тепер до минулого, не вважаючи на спроби регіоналістів. Не маючи змоги знайти плями на сонці, чіпаються дрібничок, як п'яний плота, але не із злости, тільки з заздрости, що це не вони відкрили „Колумбове яйце“. Бо й вони, побачивши красу української літературної мови, що її показала нам РМ., ступнево переходять у наш табір, хоч, як це на

їх вдачу пристало, не без шемряння й нерозумних завваг. Одиноке, чим ще зазначають свою „відрубність“, це справа апострофа й деяких слів, що видаються їм ненашими, дарма, що наше право до них не має ніякого сумніву. Апостроф, бачите, їм і сонце заступив!

2. Вороги зачинають базікати тепер так: „Огієнко вводить багато москалізмів. Мав у початках чимало сторонників, але не вмів їх удержати. Завинила тут його оригінальність, безоглядність, нехоть до компромісу“. Так якби в таких справах були можливі компроміси!

3-4. Збільшити б матеріал популярний. Це, а також запроєктований відділ зразкового письменства причиниться безумовно до поширення РМ. Це улегшить також Передплатникам привіднати нових читачів, симпатиків і передплатників серед найширших мас.

5-6. Безумовно РМ. в одне з тих видань, що повинні знайти якнайширшу підтримку наших установ, товариств і меценатів. Щодо останніх, так вони недосягальні. З установ і товариств в першу чергу учительські мусять дати РМ. матеріальної, а культурно-освітні — моральної допомоги.

Останню обов'язана виказати також наша преса, головню щоденна.

7. Добре було б подати до публичного відома отих шкідників, що не заплатили за РМ. А бодай вже цікаво було б знати, яке велике число в нас отих неморальних шкідників, що завзялись таким способом знищити РМ. й нанести важкий удар нашому культурному походові.

Запобігти неплатству можна так, що РМ. буде висилатись виключно передплатникам (таким, що внесли передплату заздалегідь), і таким, що попросять про зборгування їм і визначать термін вплачення боргу. Можна б іще визначити на місцях мужів довір'я РМ., що стягали б передплату, бодай припоминали забудькуватим про їхні зобов'язання проти журналу.

18.I. 1938. Проф. П. Кривоносюк.

Повість у Радянській Україні.

VI¹

Від перших починів іде в повісті Радянської України завзята боротьба за перевагу ідеї над формою. Де тільки ідея відступав в тінь, там зараз вміщується більшовицька верхівка й повертає передове місце ідеї (розум., більшовицькій), як це було хоч би й з психологічним моментом у повісті, що загрожував ідеї. А перевага ідеї мусить вести до переваги сюжету, змісту, якщо твір не має стати тенденційною агіткою. Тому українська радянська повість почала свідомо підкреслювати сюжета, що недавно, в пору імпресіонізму, втратив був свою вагу. Пролунало гасло: повернути значення сюжетові, поставити його на перше місце в творчій композиції, наситити твір якнайбільше змістом. На такому підкладі зростає **сенсаційний роман у різних відмінах: детективний роман, пригодницький, авантурний**, і в зв'язку з тим також **фантастично-науковий та утопійний**. Такий авантурний роман бачимо вже в **Досвітнього** („Американці“), фантастичний — **загибель континенту** — у **Володимира Гадзінського** („Кінець“ 1927), але властивими майстрами таких романів стають: **Юрій Шовкопляс і передусім Олекса Слісаренко та Юрій Смолич**. Взірці для таких романів знайшли українські повістярі в улюблених світових повістях авантурного та детективного характеру. Переглядаючи багату перекладну літературу Радянської України, бачимо, з яким жаром кинулись українські письменники доповнювати брак цікавої пригодницької лектури, що її український читач добував досі з чужих джерел. Отже в українському перекладі з'являлись: повне видання творів американського письменника Джека Лондона (1927-30, 24 т.), багато новель співця американського міста О. Генрі (кілька збірок), мало що не всі твори французького автора фантастично-наукових повістей Жюль Верна, англійські подорожні повісті Майн-

¹ Початок цієї статті див. у „Нашій Культурі“ 1937 р. кн. 10 і 11.

Ріда й под. У творах українських письменників повоєнного часу видно всюди виразні сліди тієї лектури. То українські степи переміняються в українську Мехіко (**Г. Шкурупій**), то розповідається про пригоди капітана Гаттераса Верне (**О. Слісаренко**), то слідний виразний вплив англійського Велза, **Джемса Фен. Купера, Даніеля Дефо і т. д.** Що ж узяли українські письменники від таких світових авторів? Повчилися у них у найважливішому: в цікавій побудові фабули, де динамічна дія розвивається з кінематографічною швидкістю, пориваючи за собою читача. Може бути, що в накопиченні ефектів доходять українські автори деколи аж до брукової пінкертонівщини, але разом із тим вони вміють виявити бистроумну орієнтацію **Едгара По**, чи велич **фантазмагорій Велза**. При такому уважному ставленні до сюжету й композицій — український роман міг тільки скористати із **всесвітньої сенсаційної повісті** — письменники навчилися трактувати сюжета цікаво.

Юрій Смолич так дуже перейнявся детективно-авантурницьким сюжетом, що в славному своєму романі „**Наші тайни**“ (1935) свідомо пробує перебороти цей авантурний жанр і скерувати свою творчість на інші шляхи. Всі Смоличеві романи визначаються незвичайно цікаво розгорненою дією, при чому автор хоче додати поваги своїм епізодам-авантурам, спрямовуючи їх в ідею: служити **совітській Україні й цілому ССРСР**. Героями в тих романах в найчастіше широко освічені українці, що своєю бистрою інтелігенцією стають вище від різних інших, хоч би й відомих у світі народів. Бо дія в Смоличевих творах виходить часто поза межі України, зачіпаючи питання **всесвітньої політики, економії, соціології й культури**. Цей сміливий розмах Смоличевого таланту, що ще не завершив свого розвитку, є виразним доказом **непереможної волі українських письменників** — вийти раз на арену **всесвітньої, загально-людської літератури**. Ось перед читачем розгортається **майбутня війна ССРСР із його противника-**

ми („Останній Ейджевуд“ 1926); ось українська агрономка перемагає своєю інтелігенцією геніяльного потвора-винахідника („Господарство доктора Гамванеску“ 1929); ось освічений українець уміє за 48 годин переконати заграничних представників великого капіталу про вартість совітського будівництва („48 годин“ 1933); ось страхіття зимно обчисленого детективного допиту („Мова мовчання“ 1929)...

Пригодницько-авантурним способом трактує Смолич і чисто українські події не тільки в веселих пригодах „Фалшивої Мельпомени,“ але й у таємничих учинках прихованого українського націоналіста, що задумав божевільний план: висадити в повітря Дніпрельстан („Півтори людини“ 1930); чи навіть у вершці своєї творчості, в „Наших тайнах“, де історія революційних рухів в одній гімназії має давати літописне оповідання, але автор не може позбутися свого замишування в пригодницьких авантурах. Смолич — дуже цікавий приклад на те, як автор може займатись вселюдськими питаннями й рівночасно не відриватися від українського ґрунту.

Подібна й творчість **Ол. Слісаренка**. І він кидає українців у міжнародні авантури та чергує пригоди з кінофільмовою скорістю, як у сенсаційно-детективному романі „Зламаний гвинт“ (1928) про зручного політичного шпигуна й провокатора, що його вкінці знищує пара інтелігентних противників; або авантурно-фантастичному романі „Чорний ангел“ (1929) про таємничого організатора протибільшовицького повстання, що хоче викрасти таємницю винаходу особливої вибухової речовини, вдуманого українським інженером-агрономом для вжитку більшовиків. Зрештою Слісаренко ще тісніше, ніж Смолич, зв'язується з українським ґрунтом чи в ширше задуманих „Плантаціях“ (1929) про повільний зріст революційних рухів, чи в „Бунті“ (1929) в життя учнів — не забуваючи при тому про свій намір: дати „замкнутий, стислий сюжет, мінімум матеріалу, ляпідарне слово, підпорядковане виключно сюжетному завданню“, словом, реалізм без найменшого компромісу (Як. Савченко).

Тим часом терор більшовицької верхівки супроти української літератури зростав. Розлютована глибоким проривом у господарстві України (невдалий експеримент із колгоспами), розгромила комуністична верхівка „національний ухил М. Скрипника в середині КП(б)У“, зліквідувала різні літературні організації та вислала в Україну П. П. Постишева. У червні 1934 р. Г. Кулик голосив уже з тріумфом на сторінках журналу „Радянська література“: „Безслідно зникли з літератури вчорашні „корифеї“: куркульський зубоскал Остап Вишня, бездарний графоман О. Досвітній, Пилипенко, О. Слісаренко, Гжицькі, Ялові, Козоріси з теоретиками: Річицький, Десняк, Христюк“. Рівночасно сам Постишев виголошує доповідь про „Шляхи української радянської літератури“ й дає в ній накази українським письменникам. Отже в тематиці мають вони виявляти більшовицьке почуття власної гідности, розповідати про минуле робітничих селищ і міст, підкреслювати совітський патріотизм та переборювати пережитки капіталізму. Письменники мають здійснювати ті гасла, що їх проголосив Постишев на з'їзді комсомолу України 5 квітня 1936: „Завойовано справжнє щастя мільйонів; зростає чудове покоління соціалізму; знати про прокляте минуле, щоб іще більше любити сучасне; реальні мрії про чудесне й близьке майбутнє, головне — виховувати молодь у дусі комунізму“; до того створити постать „завтрашньої людини“ за рецептою: „Це буде фізично здорова, всебічно розвинена особа з багатограним колом інтересів у житті й запитів до нього; це будуть люди великих творчих можливостей, високих творчих полетів; це будуть люди високого рівня культури, не тільки споживачі культури, а й творці її; це будуть люди, що не знають протилежностей між розумовою й фізичною працею; це будуть борці за цілковиту перемогу комунізму в усьому світі. Великі люди пролетаріату — Маркс, Енгельс, Ленін, Сталін — ця геніяльна плеяда пролетарських мислителів-революціонерів, своїм образом дають нам прекрасний зразок цієї нової людини“.

Такі теми й таких людей звелів Постишев українським письменникам виводити в літературних творах. Поза тим поставив він ще цілу низку вимог до українських письменників. Письменника мав визначати висока ідейність і принципиальність у творчості — розуміється, в більшовицькому дусі. Не треба загальних агітаційних декларацій, але письменник мусить виявити соціалістичну правду та щирість у своїх творах та в своєму моральному обличчі — знову, розуміється, в більшовицькому дусі. Він повинен працювати над підвищенням своєї загальної культури та рівня мистецької

майстерності. Письменник не може бути тільки ремісником... „Письменник повинен бути справжнім борцем за здійснення найпередовіших ідеалів людства, носієм яких є наша партія на чолі з великим Сталіним,“ — кінчить Постишев свою промову. В перекладі на людську мову означає ця промова диктатора України: контролю над найтайнішими гадками українських письменників і запряження українського письменства до виключної служби більшовицькій верхівці. (Кінець буде).

Львів. Ярослав Гординський.

Зробіть «Рідну Мову» журналом і літературним!

Було б дуже добре, якби Редакція поширила програму „Рідної Мови“ додатком статей літературного змісту. Добре було б давати авторам, що їх твори рецензуються, місце на відповідь. Так поставали б літературні дискусії — бесіди, що їх охоче читали б читачі РМ. Думаю, що такий літературний додаток, без злоби й нападок ведений, сильно оживив би РМ, — вона стала б цікавіша, бо сама граматики, хоч як жваво ведена, все таки не всіх цікавить! Такий літературний додаток спричинився б навіть до оживлення цілого нашого літературного руху. Чисто літературного журналу в нас нема, — всі наші журнали звичайно мають завелику програму: література, культура, мистецтво, наука, громадське життя і т. ін. З кожної ділянки щось ніби й капає, але цілість виходить — вбога. Ось може тому наші журнали так мало читаються, і всі вони ледви дихають.

Було б добре, коли б РМ давала ог-

ляди творчості авторів у їхній цілості, щоб аналізувала цілу творчість автора, вияснявала ту ціль, до якої прямують автори, чому саме одні твори читаються, а інші не мають попиту. Добре було б, коли б РМ показувала правдиві недостачі творів, а автори відповідали б і вияснявали б своє становище. Звичайно говорю про правдиву критику, об'єктивну й спокійну, а не руйно-злосличу, що тепер панує в нас. Знаю, напр., що Вашу спокійну й об'єктивну статтю на мою останню працю (див. РМ ч. 62 ст. 77-84) прочитали багато осіб, бо така стаття — будівна.

Цей літературний додаток до РМ міг би бути бодай маленький, скажемо на дві сторінки, коли не можна більше. Коли це зробите, то РМ. оживиться, здобуде собі нових прихильників та нових читачів, а через це може й побільшиться.

Самбір. Проф. Іван Филипчак.

«Рідна Мова» стає журналом і літературним.

Проф. Ів. Филипчак, що його листа ми видрукували вище, добре вгадав бажання багатьох наших читачів, що не раз зверталися до нас із проханням містити на сторінках „Рідної Мови“ й статті літературного характеру. Як наші читачі зазриміли, ми це вже зробили, починаючи з 65-го числа РМ, де вмі-

стили дві статті на літературні теми. Отже, бажання наших читачів збіглося з нашим бажанням, яке ми мали від довшого часу. Це бажання ми вже виконали. В добрий час!

Надалі „Рідна Мова“ завжди міститиме на своїх сторінках і статті на найрізніші літературні теми: історія літе-

ратури, як старшої так і сучасної, критичні огляди творчості окремих письменників, критичні аналізи окремих творів, особливо нових і т. ін. Просимо наших співробітників у своїх писаннях на ці теми бути науковими й цілком об'єктивними, але думки свої висловлювати в ясній, приступній широкому колам читачів формі. Кожна критична стаття повинна бути конче будівна, цебто мусить навчати, а не вказувати самі недостачі. Статті суб'єктивних, що заторкують і самого автора, містити не будемо. Здорова критика буде, а злослива — руйнує.

„Рідна Мова“ особливо охоче міститиме статті з питань психології й філософії літературної творчості та літературної критики. Питанням стилістики, поетики, особливо будови літературного твору „Рідна Мова“ завжди радо віддасть свої сторінки.

Охоче й радо приймемо вияснення авторів, що їхні твори аналізуються в „Рідній Мові“, бо віримо, що вони будуть завжди об'єктивно-наукові. Спокійне вияснення мовно-літературних питань спричиниться не один раз до висвітлювання наших правдивих літературних завдань.

Р е д а к ц і я.

Рідномовні замітки.

Приказка, „пословиця“ чи „прислів'я“? Часто, на жаль, зустріваємося в українській пресі з донькою з неправого ложа московської „пословиця“, або з її такою ж сестрою — донькою іншої матері: „przysłowie“, „пословиця“ й „прислів'я“. Я хотів би просити моїх земляків не кридити нашої справжньої рідної сестри приказки та встановити їй в її законних правах в мові українській. Сава Крилач.

Ісповідник — визнавець. Як перекласти на українську мову церковнослов'янське слово „ісповідник“, цебто християнин, що терпить великі переслідування через віру? „Визнавець“ — це

слово вірно перекладене, але воно не віддає добре змісту поняття „ісповідника“ в вище згаданому значенні. Як перекладати це слово? Скорохи, о. Ол. Герет а.

Так, у нас паує слово „визнавець“, але воно не підкреслює терпіння за віру. Не підкреслює може тільки тому, що ми його ще замало вживаємо й не усталили його. Через це церковне слово „ісповідник“ ще не зачмерло в нашій мові й не рідко вживається. Часом уживають форми „сповідник“, але вона викликає розуміння того, хто сповідає. І. Огієнко.

Від Адміністрації.

В першу річницю смерті бл. п. Д. Огієнкової, постійної співробітниці „Рідної Мови“, в четвер 19-го травня відправлено в присутності родини та знайомих поминальну Літургію та жалібною Парастасю.

Складня української мови Закінчується друком і разом із наступним 7 (67-м) числом „Рідної Мови“ буде розіслана всім передплатникам нашого журналу нова праця проф. Ів. Огієнка: Складня української мови ч. II. Ця книжка на 240 сторінок друку присвячена вивченню головних і пояснювальних членів речення, має багато практичного матеріалу й переповнена прикладами з найкращих джерел української мови. До книжки додані речеві покажчики, що допомагають ско-

ріше аяйти потрібно в книжці. Статті цієї книжки розкидані були в останніх річниках „Рідної Мови“, а тут вони зведені в окрему книжку. Просимо прислати за книжку 2 зл.

„Наймичка“, поема Тараса Шевченка, з мовними поясненнями проф. Ів. Огієнка для вивчення української літературної мови. 1938 р. 32 ст. Ціна 30 гр. При наступному 7 (67) числі „Рідної Мови“ розсилається всім нашим передплатникам.

На фонд „Рідної Мови“ прислали: П. Людкевич 10 зл., замість віянка на могилу бл. п. Д. Огієнкової; Г. Добровольський 5.23 зл. Сердечно дякуємо!

ЗМІСТ 6-го (66) ЧИСЛА „РІДНОЇ МОВИ“: І. Огієнко: Сприкметниковані дієприкметники в сучасній літературній мові. Проф. В. Барагура: Ідея й форма літературного твору. Ів. Огієнко: Складня української мови, I. Словосполучення: 3. Головні типи згоди. Проф. Фр. Тихий: Замітки до лемківського словника. Ів. Огієнко: Давньовірська поезія. Ол. Чернова: Про мовні засоби М. Обідного, Здрібнілі слова в нашій поезії. Проф. П. Кривоносок: „Рідна Мова“ вказала національну дорогу в рідній мові. Проф. Яр. Горонський: Поезія у Радянській Україні. Проф. Ів. Фил'чик: Зробіть „Рідну Мову“ журналом і літературним. С. Крилач, о. Ол. Герета: Рідномовні мітки. Від Адміністрації. — Адреса „Рідної Мови“: Warszawa IV, ul. Stalowa 25 m. 10. Перплата річна 6 зл., піврічна 3 зл., чвертьрічна 1.60 зл.; за границею в Європі 8 зл., поза Європою 2 дол. річно. Нові передплатники, коли того бажують, дістають „Рідну Мову“ від 1 числа. Річник 1 (без 2 і 3 чисел) 5.00 зл.; річники II, III, IV і V по 6.00 зл., опрацьований II і III по 7.50 зл.; в Європі по 10 зл., поза Європою по 2.35 дол. річник опрацьований. Конто чекове П. К. О. ч. 27.110.